

NAD VLČNOVEM NAD DĚDINŮ

*Zamyšlení nad životem
při sklence vlčnovského vína v búde*

JOSEF BENEŠ

Praha 1989

Chlapci Měnovjani
mají koně vrané, *
košilky tenké
nadřevší vsně

* místo koní mají auta a košilky jim
zdorily, zato mačka na nich jsou pest-
řejší a mápudvější. Ale chlapci jsou to
k obdivování pokud jsou v kroji

ZAMYŠLENÍ NAD ŽIVOTEM VE VLČNOVÉ PŘI SKLENCE VÍNA

Otevřenými dveřmi vinařské budy, schoulené pod ochranou rozložitých stromů na stráni Staré hory, je vidět doširoka rozložený vlčnovský kotár a horní část dědiny, zatímco dolní konec je skrytý korunami stromů. Celou dědinu není odnikud vidět, táhne se podél potoka, spěchajícího do Olšavy údolím, které dědina zaplňuje řadami domů s červenými střechami, nad nimiž vévodí dominantní věž kostela a jeho střecha, zakrytá zčásti staletými korunami lip. Táhne se do délky od jihu k severu, zatímco napříč nemá prostor k zastavení podél silnice od východu k západu, od Brodu k Hluku. Do obou měst má cesta šest kilometrů, autobus ji urazí za čtvrt hodinku, pokud nejede přes Veletiny, Hradčovice a Drslavice s Havřicemi, které už splývají s Brodem. Ty Veletiny měly kdysi také vinohrady na západní straně Staré hory, stejně jako Havřice na východním svahu. V obou zůstaly už jen budy, vlastně zbytek kdysi početných búd, používaných dnes na ovoce či rekreační objekty. Jen vlčnovské vinohrady se udržely a dlouhá řada búd - zbytek dřívější, mnohem početnější zástavby - je památkovou rezervací s původním charakterem vlčnovské architektury - přímorděné stěny a šmolkové modré obrovňání, které jakoby zdůrazňovalo pouto k půdě, která rodí víno už mnoho staletí. Kdysi bývalo tak slavné, že soupeřilo s bzeneckou lípkou a blatnickým roháčem. Po zničení peronosporou v minulém století se od počátku tohoto věku vi-

nohrady vzpamatovávají a rozmáhají, protože odjakživa patřily spolu se slivovicí k tomu, co Vlčnovjané považují za nutnou součást života. Proto jsou budy i pro ty, co vinohrad nemají, lákavým prostředím k prožívání odpočinku a zábavy. Řada búd nad dědinou svítí zdaleka bílými stěnami a tvoří jakoby diadém Staré hoře, vlastně jakousi druhou dědinu k té velké v údolí, jakousi nadstavbu dědiny s gloriolou vinařských tradic a krás.

Dědáček Jura Pavelčík, jemuž sedm křížků ještě hřbet nenahnulo, je hrdým majitelem budy, která jej zařazuje mezi hospodáře s vinohradem, hrdější než ti, co vinohrad nemají, třebaže koně odjakživa považovali všichni za znak selského stavu stejně jako kroj a příslušnost k dědině tak proslavené, jakou je mezi všemi ostatními právě jen Vlčnov. Vykročil z pozadí budy k bečkám, jejichž vyduté tvary tolikrát pohládl. Nejen očima, ale i rukou, ztvrdlou dlouhodobou prací na vinici, ale citlivou, kdykoliv se dotkla vinorodých keřů, aby prověřila stav révy v každém období ročního koloběhu. Šedivá hlava stačila jediným pohledem do krajiny zaregistrovat všechno to, co váže člověka k půdě a k domovu, co v srdci rozeznává stopy prožitých radostí i starostí, jak už to život člověku naděluje.

Těch starostí je víc, ale naštěstí paměť podržuje ty příjemné věci, aby si člověk udržel optimistický nadhled nad tím vším, co znamená život člověka. Vytáhl koštětem z bečky vavřínek, zkušeným okem prověřil jeho červenou barvu proti světlu ze dveří než ukazovákem na konci koštěte uvolnil cestu vínu do nastavené skleničky a staré mázní flaše. Pořád ještě měl tuto míru raději než běžné láhve, jež mu připomínaly spíš víno kupované, než to doma vypěstěné. Možná také ta půldruhalitrová míra byla štědrější a proto srdci vinařovu bližší. Tu skleničku si připravil na zhruba opracovaném, bytelně postaveném stole, než si sedl na bečku - čtvrtku, jejíž povrch překryl kusem starého kožichu pro pohodlnější sezení. Tak nejraději sedával v búdě, protože tímto rituálem si připravil vhodnou pozici pro úvahy, jež mu vždy táhly hlavou ve chvílích, kdy tu mohl po práci zasednout a v klidu rozjímat.

Jak je ten život lidský těžký a zároveň dobrý, tvrdý na jedné straně a na druhé štědrý, jak často člověka zraňuje a pak zase těší! S přibývajícím věkem - pravda - člověk postupně mění pořadí hodnot, které považuje za důležité. Když si tak nechá projít před zavřenýma očima svůj život, je to jakoby se v kině díval na film plný lidských osudů. Děje se vzájemně prolínají a podmiňují do nepřetržitého řetězu prací, které bylo třeba dělat v koloběhu roku na polích i doma v hospodářství, ale i neděli a svátků, jimiž je ten koloběh obyčejných prací prokládán tak, aby rok dostal svůj rytmus a řád, aby člověka nezdrtil tou dřinou, ale také nepokazil příliš dlouhým odpočinkem a zábavou. Všechno má svůj čas, všechno se dělá poctivě, opravdově a důkladně, ať už jde o práci či zábavu, tanec či bitku u muziky, pobožnost v kostele či smutek při pohřbu. Všechno bylo vždy prožíváno opravdově v plné lidské kvalitě, nic neprobíhalo jen tak naoko a povrchně, nic se nesmělo ošidit v práci, v jídle i tom pití!

Dědáček upil moudře ze skleničky, poválel víno na jazyku, vychutnával zkušenými smysly jeho lahodnou chuť. Zkoumal už takto tolik různých vín, tolik různých ročníků oceňoval a odlišoval při rozmanitosti úrod bohatých i hubených, štědrých i krutých. V těle cítil únavu okopávek, stříhání i vázání révy, jakož i mnoha nutných postřiků a ošetřování keřů. Z jara na nich nedočkavě sleduje, jak vypučí výhony a pak zárodky budoucích hroznů, kolikrát musí pečlivě kontrolovat, zda jim nehrozí zkáza a rozhodovat, co v každém případě provést, aby nepřišel o úrodu, výsledek té dlouhé řady namáhavých úkonů.

Tolik práce a starostí to vyžaduje, než vylisuje na starém presu - má letopočet z minulého století - burčák, než z něho vyraje a vyčistí se víno do toho stavu, který může člověk vychutnávat s požitkem a blahým vědomím, že odpovídá představě o daru slunce a země, dřiny i dovednosti vinařovy. Jak je v tom víně zobrazen lidský život! Co člověk do něj vkládá k tomu, co zdědil jako základ životních osudů, co všechno v sobě musí vypěstovat od dětství až do dospělosti, nejdřív hramí a pak prací. Co všechno pozná a pochopí až ho přejdou mladistvé nerozváznosti, páchané v blahé naději, že všechno půjde snadno a jako-by samo, bez potíží a zádrhelů, protože každý mladý člověk má v sobě optimistický náboj - víru ve štěstí a krásu života. To je velice hodnotný dar sudíček, že je člověk pro život vybaven optimistickými nadějemi, že je přesvědčen o svém životním štěstí, že není už předem zatížen znalostí všech těch strastí a zklamání, s nimiž se bude pak postupně muset těžce vyrovnávat. Bylo by to zlé, kdyby člověk dopředu věděl, co všechno bude muset překonat, jak obtížně se bude vyrovnávat s překážkami, jež se zničeho nic vynoří odkudsi tak jak ti draci z dětských pohádek, jimž je třeba hrdinsky usekávat hlavy, aby se dosáhlo vítězství dobra nad zlem!

Dědáček znova usrkl ze skleničky trochu vína s vychutnáváním vzácného moku, který člověk znalý neleje do sebe žíznivě jako vodu či pivo, protože v něm cení hodnotu lidské práce v tom nejlepším smyslu, k němuž se až léty dopracuje, který mu až z mnoha životních zkušeností vyjde jako mozaikový obraz, složený z mnoha kamínků v určitém řádu, nikoli nahodile bez řádu a skladu. Co všechno prožil jako kluk ve hrách s kamarády, kolik to bylo malých dobrodružství, jež z nadhledu věku vypadají nicotně, ale tehdy byly moc důležité a významné ve formování člověčího řádu. Co všechno musel umět dělat v hospodářství, kde se už od útlých let počítalo s jeho podílem a pomocí bez ohledu na to,

co po něm chtěli ve škole. Jak se mu postupně četbou knih rozšiřovaly obzory vědění a představ o světě, jak se mu rozvíjela fantazie představami o lákavých cestách do světa, neobvyčejných dobrodružstvích v lákavých povoláních, jež si klukovská mysl obdivuhodně zkrášluje. A přece zůstal doma na hospodářství, věren rodové tradici a lásce k půdě, živi- telce tolika generací Pavelčíků na jejich malém gruntě.

Mezi těmi 160 "čísly" v dědině, jež představovala podstatu selské vrstvy, nepatřila jejich rodina k těm chudším se dvěma hektary, ani k těm bohatým nad šest hektarů, kteří se vytahovali nad ostatní právě na základě majetku, který představovaly měřice polí, základní měřítko pro zařazení člověka do společenského žebříčku, platného nemilosrdně ve vesnic- ké pospolitosti. Ale byli sedláci, měli koně a tím i trumf pro sebevědomí. Už jako odrostlý kluk opatroval koně, měl je rád a byl na ně jako kterýkoliv jiný Vlčnovjan oprávněně i hr- dý. Jak tehdy plakal žalem, když se jim zvrhl vůz s dvěma metry bukového dřeva na neu- pravených cestách kdesi pod Javořinou, když jeden kůň s polámanýma nohama musel být utracen. Na jeho výmluvné oči snad do smrti nezapomene, byla v nich tak výrazná obžalo- ba nad nespravedlností osudu, který tak odměnil věrného a oddaného pomocníka člověka.

Vztah chlapa ke koním je vůbec jedna z věcí, které snad jen lidové písně dovedly vyjádřit, protože je v něm mnoho tajemného a vzhledem ke zřevití zlidštěného. Měli během jeho mládí, kdy se hrdě nosival dědinou jako pacholek a ne už kluk, několik koní, vždy sa- mozřejmě v páru, který stačil obdělávat jejich role i políčka těch hoferů, kteří za to zajišťova- li polní práce v jarním i žňovém období v poměru pět dní práce za jeden den práce s koň- mi. Víc jak pár koní stejně nikdo neměl, nebylo to výnosné a na parádu koně nebyli. Lišili se jen tím, že jedni byli horší, jiní lepší. Ale pamatoval si dlouho jména těch, které bylo třeba nahradit mladšími. Ale tak je to vlastně i mezi lidmi. Jsou si všichni rovni před Bohem, jak to hlásával pan farář z kazatelny, všichni stejně pokorně stávali v kostele při bohosluž- bách, rozdělení podle věku a pohlaví. Ale všichni při tom museli stát, jen nejstarším dě- dáčkům posloužilo pár lavic vzadu pod kůrem. Každou neděli tam byla celá dědina pří- tomna mši, staří chodili na ranní, mladší na hrubou. Všichni zpívali a vnímali krásu kostelního prostředí, velebné zvuky varhan, sledovali obdivuhodné divadlo u oltáře, vypo- čtené na to, aby všechny smysly člověka byly vytrženy ze všednosti zemědělské práce a po- vznesly mysl člověka k věcem nebeským. Panáčci to uměli, aby lidé v kostele cítili odliš- nost od života a parádní oblečení utvrzovalo dojem něčeho mimořádného, zvláštního, svátečního. Jestliže v kostele si byli rovni, tím to skončilo, protože v dědině už byli rozli- šování a to především podle majetku, ale také podle dovednosti, charakteru, názorů na vě- ci veřejné, což se projevovalo příslušností k různým táborům, jež tvořily vcelku vesnickou pospolitost. Ale v zásadních věcech drželi spolu. Třeba proti Ilučanům všichni svorně do- držovali tradiční nepřátelství, nejen proto, že patřili k panství ostrožskému, měli jiný kroj a jiné nářečí, ale z vrozeného odporu, který v mnohem menší míře cítili k jiným okolním obyvatelům.

Také v té vesnické pospolitosti platilo pravidlo soudržnosti, například v případě po- žáru stodoly či chlévů s krmivem, kdy bylo ohroženo držení dobytka. V takovém případě cítili všichni jednotně a bez výhrad nabídli sousedskou výpomoc, za níž se nemusí děkovat, protože je samozřejmostí. Dědáček si pamatoval živě, jak jim tatíček dali pokyn vynést před dům běžné tři otěpky slámy v den, který bubenk ohlásil veřejně při obchůzce dědiny s no- vinkami, jež se "na vědomost dávaly".

Bývalo těch požárů mnoho v minulých stoletích, kdy střechy domů byly doškové a požár přeskakoval z jedné chalupy na druhou velice snadno. Od té doby, co jsou střechy kryté pálenou skřidlicí, už tolik požárů chválabohu není, ale přesto je to čest být členem hasičského sboru a podporovat jej, třeba účastí na hasičském bále, kam přijdou všichni spontánně, protože hasiči představují ochranu všech před živlem velice škodlivým, jak byl a pořád je oheň. Celá pospolitost cítí jednotně i vůči majestátu smrti a doprovází na poslední cestě "na kerchov" nebožtíka i když není příbuzným. Zvláště pohřby mladých lidí jsou příležitostí ukázat soustrast se zmařeným životem účastí na pohřbu. Při tomto aktu jsou si všichni rovni, ať pocházejí ze selských domů nebo domků chudiny, z Chalúpek či z Valy. Smrt všechno srovná, pokyvuje hlavou dědáček, vědomý si toho, že i jeho čeká ta poslední cesta už brzo, ale málo utěšený tím, že mu na pohřeb půjde skoro celá dědina. Však je to nejen občanská povinnost, ale především příbuzenská záležitost celé pavelčkovské "rodiny". Je to rozvětvené příbuzenstvo, tvořící přes dvacet rodin, spjatých svazky pokrevními a dalších rodin, zpříbuzněných kmetovstvím křestním a biřmovním. Kdyby bylo možno

shromáždit je všechny, byla by to malá manifestace! Ani oni v tom příbuzenstvu nebyli stejně hodnoceni, vůbec neplatilo to ošidné heslo agrárníků "Venkov jedna rodina".

Přestože jejich rodina, protože bydlela na horním konci, se hlásila k agrárníkům a sokolskému táboru, musí dědáček uznat, že té rovnosti mnoho na dědině nebylo. Kolik si lidé vytvořili mezi sebou umělých přehrad, zbytečných a malicherných, když se na to díváme s odstupem času, který nás poučil o tom, co je důležité a co málo významné. Tak třeba v době jeho mládí, v období mezi oběma válkami, nebylo podle kroje v kostele poznat majetkové zařazení, protože chalošé i děvčice chodili oblečení stejně, ať byli chudí nebo bohatí. Jenom ti bohatí měli toho oblečení víc, ale to nebylo na nich poznat. To majetkové zařazení bylo ale rozhodující, šlo-li o známost s vyhlídkou na svatbu. To rozhodovaly měřice polí s nelibostnou osudovostí, protože dávaly dvojici na počátku soužití pevnou existenci. Kdo neměl grunt a pole, koně a dobytek, ten nepatřil mezi sedláky jako nadřazenou vrstvu a musel se spokojit se zařazením mezi chudáky a počítat s prací u sedláků za práci s potahem na poli a dovoz dřeva z hor. Tak byly obě vrstvy propojeny a na sebe vázány, i když majetkově rozděleny.

Těch chudších, kteří jako chalupníci a hofeři měli obvykle malé hospodářství s několika měřicemi polí, jež dávaly základ výživě co do brambor a chleba, bylo samozřejmě několikánásobně víc, ale neměli v obci příslušnou váhu, protože místa v obecní radě měli převážně sedláci.

Ale nešlo jen o majetkovou přehradu. Dědáček se poškrábal ve vlasech při vzpomínce, jak se ty dvě vrstvy ještě dál dělily a členily politickou příslušností. Pokrokový tábor na horním konci představovali agrárníci a měli svou hospodu se sokolovnou, zatímco dolním koncem vládli lidovci, kteří měli svou hospodu na křižovatce s orlovnou, v níž fungovalo i kino. Obě skupiny měly i své obchody smíšeným zbožím, horní ve "spolku", dolní ve "svornosti". K tomu je třeba připojit dělnické konzumní družstvo, kam se hlásili i do hospody chodili dělníci obou socialistických stran, podceňování oběma stranami selskými s označením "socáni" a opovržením, protože neměli polí nebo aspoň ne dost, aby mohli být zařazeni mezi pořádné lidi. Dědinu ovládali lidovci a mívali i starostu, který obec reprezentoval.

Síla jednotlivých táborů se projevila nejvýrazněji při veřejných cvičeních s průvodem dědinou, který tvořili příslušníci v krojích čili v plné parádě. A tak orelská pospolitost soupeřila se sokolskou o přizeň veřejnosti, jež do příslušného tábora nepatřila. Dědáček si vzpomněl na hrdé účinkování na sokolských "výletech", jak se říkalo veřejnému cvičení hovorově, konaných v širokém humně u Koníčků pode dvorem, jichž se nezřídka zúčastňovaly i skupiny cvičenců ze sousedních dědin, jimž se to pak oplácelo. Cvičenci, kteří předváděli složitější sestavy na hrazdě či na bradlech, byli obdivováni a těšili se pozornosti podobně jako byli uznáváni šikovní tanečníci při zábavě, kterou každý ten podnik vyvrcholil.

Jak člověk stárne, obrací se čím dál častěji a raději do dětství a mládí jako období milých zážitků, platných pro celý život, silných a důležitých dojmů, které paměť podržuje a obnovuje jako mízu, kterou na jaře ožívá strom. Dědáček s úsměvem vzpomíná, jak se střídaly klukovské hry i zvyky od jara do zimy, jak se kluci uměli radovat z ušlapaných chodníčků, po nichž tak krásně cupitaly bosé nohy na jaře, když nastal čas kuliček jakožto sezónní hry.

Dědina byla odjakživa blátivá nejen ve vedlejších ulicích, ale i na hlavní cestě, dokud ji nevydláždili, takže vysoké holénky byly praktickým obutím do té sloty. Jak se těšil, coby kluk na velikonoční klepání, kdy průvod kluků s klepači ohlašoval poledne místo zvonů v průvodu dědinou, v němž starší organizovali pořádek mezi těmi mladšími.

Vzpomínka na podzim je spjatá s přelézáním plotů mezi humny, jež nestačila oddělit cizí od našeho, když kluci měli chuť na hrušky či jablka cizích zahrad. Ta cizí chutnala víc, než ta doma, snad to bylo tím dobrodružstvím, s nímž bylo jejich získání spojeno. A v zimě? Sáňkovali na ubohých sáňkách, sbitých po domácku z prken, protože kupovat sánky či brusle nebylo na dědině možné. On měl jako odrostlý kluk kolo a to bylo předmětem závidosti těch, co se na něm chtěli alespoň jednou svést a byli ochotni za to něco z klukovských potřeb obětovat. Jezdil bravurně a zatajil samozřejmě doma odřené koleno, když havaroval naprostřed dědiny v písku na okraji neupravené cesty. Nepřizpůsobil rychlost stavu vozovky, řekli by dnes v rádiu. Ale před válkou oni rádio neměli, ještě že jako pokrokoví využili elektrifikace počátkem třicátých let a vyřadili petrolejku na půdu mezi haraburdí.

Jako mladík chodil občas do kina, kde se promítaly němé filmy, aby odvedly pozornost člověka od všedních dní do světa fantazie. Hrál se v sobotu a v neděli, ale pro pacholky bylo lákavější chodit po dědině a zpívat. To se drželi v řadě s rukama na ramenou sousedů a zpívali zamilované písničky dvojhlasně, než se rozešli ke galánkám.

Konečně přišel jeho kamarád ze sousední budy Francek Zemek. Zemků bylo ve Vlčnově přes čtyřicet rodin a tož každá měla své přízvisko, aby se v tom lidé vyznali. Celá dědina věděla, jak se komu říká, ale také to, že do očí se to nesmí nikomu říkat, protože by se musel silou bránit. Dědákova rodina měla přízvisko "koža" a on si dobře pamatoval, jak mu maměnka před odchodem k muzice přikazovali "aby sa nebil, aj dyby mu negdo kožo řekl do očí". No to sa řekne, ale on by sa v takovém případě musel porvat, to by nebyl v očích dědiny chlap! Stejně i Francek by musel zakročit, kdyby mu někdo do očí řekl "pajďalák", což bylo přízvisko jejich rodiny. Když ho dědáček vítali na prahu budy, trochu jim úsměv zjemnil tvář nejen z radosti, že kamarád přišel, ale i vzpomínkou, jak se při jedné muzice Francek vyznamenal a několik protivníků vyhodil oknem ven bez ohledu na to, že pod oknem byly starší robky, aby zvědavě pozorovaly kdo s kým tancuje a mohly z toho dělat klebety. A tož nad sklenkou ryzlinku - Vlčnovjané odjakživa dávali přednost bílému vínu, jako by červené nepříslušelo mladým chlapům - začal Francek vzpomínat na mladé roky tak, jakoby četl dědákovy myšlenky.

Vino bylo chlapsky tvrdé, třeba kyselé, ale veselé, jak se zpívá v jedné té písničce o něm. Odpovídá to letoře mládenců, kteří vystupovali chlapsky, aby si jich dědina vážila. Francek vzpomněl té hádky a bitky u muziky, která vznikla z bezvýznamné příčiny, jak se jim to dneska jeví, ale tehdy bylo hodnocení věci úplně jiné a vybití temperamentu nezbyt- né. Však potom tancovali dál, jako by se nic nestalo.

Kdykoliv se sešli, vzpomínali na to, jak spolu jezdili za krále co by odvedenci, leg- rúti po vlčnovsku. Byli rovnáci, příslušníci stejného ročníku, kteří měli ten rok právo oslav- it vstup mezi dospělé tou parádou v královské družině. Francek si ukrojil před dalším vzpomínáním kus slaniny k tlustému krajici chleba, protože pro vychutnání vína je třeba zajistit si dobrý grunt, jak vinaři říkají. Dědáček s tím samozřejmě počítal, voňavý chléb z jejich pece s voňavým vínem z jejich vinohradu vytvářel dobrou pohodu, potřebnou pro milé vzpomínání. Ono je to vzpomínání starým chlapům milé nejen proto, že jim už nic jiného v životě vlastně nezbyvá, ale i proto, že je na co vzpomínat. Francek vzpomněl se zajiskřením v očích na to, jak se vyznamenal co by pobočník, když uchránil krále před ukradením, jež hrozilo zkazit radost z té parády a poškodit natrvalo čest ročníku před oči- ma celé vesnické pospolitosti. A to ještě nechtěl tím pobočníkem být, když se rozdělova- ly úlohy v královské družině, protože se trochu styděl za to, že by měl veřejně vystupovat v ženských šatech, nikdo tu čestnou úlohu rád nebral. Raději přijímali roli hlasatelů či vý- běrčích, kteří s košem na levém lokti vyvolávali říkání, aby vybírali vajíčka jako odměnu za tu poctu na adresu děvčat. Však kamarád Pavelčík měl právě v této roli úspěch, proto- že měl silný hlas a pohotovost ve výběru veršů, aby pasovaly na danou situaci. Však se hned připojil náš dědáček vzpomínkou, jak vyvolával před domem své tehdejší galánky, že se mu tam koníček točí, protože jejich Mařenka má pěkné modré oči. Nepofídil, proto- že otec Mařenčin ho nepovažoval za vhodného zetě. Dokazoval to už dřív, když Juru Pavelčíkového hnal od jejich domu tyčkou z plotu održenou, celý zdvočelý představou, že by jejich Mařu měl dostat nápadník z menšího hospodářství, když ona dostane deset měric nejlepších polí "V loncoch"! Dědáček se pousmál nad svým tehdejším furiantstvím, chodil za Mařou schválně, starému na zlost. Stejně si pak našel jinou, Koníčkovu Filušu, s níž pak prožil dlouhý život, bohatý na práci i starosti, ale požeňnaný třemi dětmi, jež mu dělaly radost.

Nemohl o tom moc mluvit, protože kamarád Franček Zemek takové štěstí neměl. Jeho žena sice byla obdařena měřicema, jak se ve Vičnově říkávalo, ale povahu měla hašteřivou, jak se později ukázalo. Je to zvláštní, že mladý člověk na to během známosti nepřijde a na rady zkušenějších nedbá: ona byla jeho galánka pěkná, pořádná, poctivá, pracovitá i pobožná, zkrátka těch potřebných pět pé měla, ale co naplat, když neovládala svůj ostrý jazyk a chudáka Frančka sekýrovala jak mohla. A to ho vyhánělo do hospody, kde pil na zlost jí a celému světu, takže notně zadlužil grunt a tak tak, že nepišli na buben. Ani jeho dvě děcka se mu nepovedla tak jak si přál a očekával. Moc radosti se od nich nedočkal.

On je život slzavě údolí, jak kázal pan farář, až v nebi nám pánbíček nahradí ty pozemské strasti. Jenže kdo má čekat na odměnu až po smrti, když každý chce ještě tady na světě využít možnosti a mět se dobře! Jeho kamarád měl sklon zapíjet své starosti a nezdař v životě, utopit ve víně zklamání svých nadějí. Dědeček to věděl a chápal kamarádovo trápení, i když považoval svůj ryzlink - oceněný předloni na přehlídce vín druhou cenou -

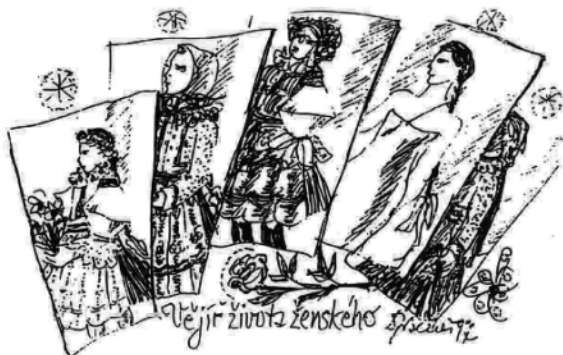
za moc vzácný na to, aby ho člověk pil jak vodu, bez vychutnání jeho buketu, barvy a jiskry. Ale co by člověk neudělal pro kamaráda! Ostatně přišťe se sejdou v jeho bůdě a budou pít zas kamarádovo víno, jiné, ale také dobré jako většina starohorských vín, pokud jim vinaři rozumějí a dají vinohradu, co mu patří a vínu v době zrání to, co potřebuje. To už našli oběma další skleničku a pak natáhl z bečky dávku do láhve, jež stála na stole jako symbol jejich životní radosti i zkušenosti, jako doklad pořád platné existence i práva na vychutnání všech radostí života, naplněného až po okraj možností nepetržitým růžencem prací a starostí.

Ještě dobře, že existují aspoň ty drobné radosti a přijemnosti, jinak by život zevšedněl a zprotivil se při úbytku sil i možností žít naplno, tak jak to bývalo kdysi. Pro staré lidi již neexistuje velký výběr těch světských radostí, za všemi zážitky stojí někde vzadu hrozba odchodu "na kerchov", kterou ani pokorná modlitba v kostele nezažene. Kdykoliv se sejdou kamarádi, nemohou nevzpomenout na poslední ze svého ročníku, který nedávno následoval řadu těch, co je přešli do nenávratna. Co pomůže, že pan farář nad hrobem dojemně promlouvá o slávě nebeské, když všichni, co doprovodí na poslední cestě kamaráda až příliš dobře vědí, že na hřbitově to všechno skončí. Nic nepomůže honosný hrob s pomníkem, kde bude naše jméno a obrázek, ani naděje, že děti se budou starat o hrob jako doklad vztahu živých k těm mrtvým, že ho ozdobí pestřými květinami a na dušičky se budou vztat nad hrobem za naši duši. Dědáček si při tom vzpomněl na ten rozdíl mezi starým hřbitovem, kde se hroby upravovaly jen k dušičkovým návštěvám, a tím dnešním bohatě vyzdobeným hřbitovem, kde se rodiny předbíhají v parádnosti pomníků a výzdobě hrobů. Nazlacené nápisy a fotografie nebožtíků dávají možnosti pozůstalým i známým vyvolat si jejich podobu, vzpomínat na jejich dobré vlastnosti - o těch nedobrych se nemluví, protože ono "o mrtvých jen dobré" pořád platí - chápat a odpouštět na místě, kde všichni jednou skončí. V obřadní síni jim zapívají na rozloučenou, dechovka zahraje pár smutečních melodí a člověk mizí tam kdesi, odkud není návratu.

Co to je vlastně lidský život, když se člověk blíží k tomu konci a musí naň myslet, ať chce nebo nechce. Možná, že baběnky to mají snažší, nacházejí útěchu v modlitbách, stráví hodně času v kostele na modlení, vsugerují si tím ty pocity věčné blaženosti, o níž čtou řádky ve starodávných modlitebních knížkách, ohmataných od častého užívaní stejně jako kuličky růžence. Jenže pro chlapy, kteří nezapomínají kolik toho zlého Bůh dopustil, to tak snadné není, ani když se v kostele pobožně modlí a hlasitě zpívají staré písně k jeho chvále. Bůh je vysoko a daleko, člověk ale žije tu na zemi a musí se vším vyrovnat, ať je to jakkoli těžké.

Od dědiny zazněl útržek podvečerního zvonění, které sem k búdám zanesl vítr jako připomínku toho, co znamenalo kdysi klekání jako znamení večera, konce dne a přípravy k odpočinku. Ovšem až "po pokludu" dobytka, který bylo třeba opatřit dřív než členy rodiny, protože na užitkovosti dobytka závisela životní úroveň. Při tom vládla nepsaná, ale dodržovaná dělba práce, trochu nespravedlivá k ženám, kterým patřila péče o krávy a drůbež, prasata a hospodaření okolo sporáku, zatímco chlap se postaral o koně.

Tak to bylo dávno a dívky přebíraly povinnosti ženské stejně jako pacholci ty chlapské. Pokud byla žena zdravá, zvládla to všechno včetně pečení chleba v peci a praní prádla, oblékání děcek a pořádek v domě. Horší bylo, když byla nemocná, ztrhaná prací vykonávanou hned po porodu, protože chod hospodářství se zastavit nemohl. Dědáci vzpomínali

potíží těch rodin, kde roby nevydržely tu zátěž a uléhaly, takže starost přejímaly sousedky a příbuzné jako záskok, který nikdy neuspokojil potřeby. Není divu, že ženy rychle stárly ve věčném koloběhu prací a starostí o děcka, že některé ve třiceti vypadaly o dvacet roků starší. Když přišla nemoc, bylo to hotové neštěstí, protože zavolat doktora z Brodu bylo obtížné a drahé. To se dříve volal zvěrolékař, protože uhytní krávy či koně byla hospodářská ztráta základního významu. Až před válkou začala ordinovat doktorka Mikulcová na prostrřed dědiny a tím se péče o nemocné podstatně zlepšila. Ale nemocných bývalo pořád mnoho, jenže většinou se léčili domácími způsoby, jak to roby dědili po matkách a předávaly mladým. A šetřilo se, mléko a vajíčka šly do mlékárny, protože tržba za tyto produkty byla hlavním příjmem pro vydržování domácnosti. Nebylo žádnou výjimkou, že se v třicátých letech vyskytla tuberkulóza u dětí selských rodin, které jim mléko neposkytly a vajíček nedopřály. Oba dědáčci vzpomněli případů, které se vyskytly v jejich příbuzenstvu a rozšířily počty dětských hrobečků na hřbitově, jež byly smutným dokladem tehdejší životní úrovně. Ale rodiny byly početné, ztráta děcka nebyla takovou katastrofou jako v dnešních rodinách, kde jedno dvě děti vzbuzují u rodičů neustálé obavy. Dědáček Pavelčík byl hrdý na to, že jich bylo moc a vyčítá dcerám pohodlnost jako důvod toho, že nemají víc vnuků, aby rod Pavelčíků nevyhynul. Děvčice se provdají a jejich potomstvo ne se už cizí jména, to není už ono. Být příslušníkem Pavelčíků pro něho byla čest. Ale uznává, že ostatní si to o sobě myslí také, že třeba Francek Zemek by považoval jméno Zemků za významnější, protože je jich v dědině víc a měli dlouho starostu jako znak jejich slávy.

Oba dědáčci tam v búde hladí v zamyšlení sklenky s vínem, kterého zbylo už jen trochu na dně jako by to symbolizovalo zbytek jejich života, krátký proti tomu, co prožili. Ale při tom tak vzácný, prožívaný v přesvědčení, že každá drobná radost, každé malé potěšení z něčeho pěkného a příjemného, jež přibudou do mozaiky jejich životního obrazu, je velice vítanou hodnotou v období, kdy člověk stárne a sil mu ubývá, ať už si to připouští

nebo ne. Pěkně tu situaci vyjadřují písničky, nabádající k využití každého dne, pokud ještě hudci hrají, protože trvale nám hrát nebudou. Budou hrát jiným, těm mladším, kteří po nás převezmou práci a budou pokračovat v našem díle.

Je dobré, že s využitím techniky vymizela z života Vlčnovjanů ta úmorná, nekončící dřina dřívějšího hospodaření, že pokrok zvýšil podstatně životní úroveň, že v bydlení a vybavení jsou na tom jejich děti tak, jak se starým ani nesnávalo. Jak považovali za obrovský pokrok, když za války mohli díky stoupající ceně potravin poplatit dluhy a vydláždít dvory, jak ocenili dlážděnou silnici přes dědinu, která je zbavila bláta, vybudování vodovodu a kanalizace a všechny ostatní vymoženosti, jež se dnešním zemědělcům zdají samozřejmostí. Podobně jako auta, jichž je víc než bývalo dřív koní v dědině.

Koně vymizeli a to je podle našich dědáků škoda, protože byli symbolem krásy a zdraví, ušlechtilosti a síly, což všechno traktor sebesilnější jaksí symbolizovat nemůže. Proto bývalo také tolik písniček o koních, podobně jako jich mnoho opěvovalo víno. Hlavami obou dědáků, jež zvýrazňují v siluetě průhledu dvěma klobouky jako nezbytná a typická složka oblečení chlapeckého, táhnou vzpomínky, jakoby ozvěnou v nich znějí písně, život je krásný a odráží se vlastně ve víně. Proto se vinaři cítí nejlépe ve vinohradě, když zkušeným okem přehlédnou řady vinných hlav a potěšení vyhlídkou na úrodu posedí v búde. Pohled na dědinu z té starohorské budy je povznášející, utěšující a nadějný. Každý pohled z ní oživuje a znovu přivolává pocity domova, voničího domácím chlebem a jiskřivým vínem, jež obojí představují dary této země i výsledky lidské práce. Práce a domov, život a vzpomínání tvoří základ životní moudrosti. Člověk se k ní musí postupně dopracovávat, nedostane ji hotovou v nějaké konzervě. Škoda, že se nedá odevzdávat mladým v hotovém balení, mohlo by se s tím ušetřit mnohé zklamání a mnohé omyly, ztráty i zbytečné chyby, jimiž se v životě platí nezkušenost. Ale takový už je život, nic na tom nezměníme a nemělo by smyslu naříkat nad tím. Nadarmo se neříká, že dospět do věku moudrých znamená pochopit život v jeho podstatě a nenechat se ošidit šálivými příznaky pozlátek a iluzí. A toto všechno se zrcadlí ve sklence starohorského vína jako v nějakém kouzelném zrcadle pohádkových příběhů, jež nás okouzlovaly v dětství. Tož zdvihněme sklenky a cinkněme jimi na zdraví a lepší život těch mladých a jejich dětí! Ať život běží dál v práci i radosti, protože život je veliký dar od pánaboha a neumíme si ho vždy vážit tak, jak si zasluhuje.

Poznámka o autorovi:

JOSEF BENEŠ PhDr., CSc.

muzeolog, etnograf, výtvarník, fotograf, narozen ve Vlčnově 1. 3. 1917, žije v Praze a trvale spolupracuje s Klubem sportu a kultury. Čestný člen Muzeologické společnosti, Národopisné společnosti při ČAV, Asociace muzeí a galerií ČR, Sdružení výtvarných umělců moravsko-slovenského pomezí; nositel medaile za zásluhy Národního muzea v Praze, moravského muzea v Brně, Masarykovy univerzity v Brně, Slezské univerzity v Opavě atd. Byl poctěn čestným občanstvím obce Vlčnova a města Uherského Brodu a čestným členstvím Společnosti Jízdy králů ve Vlčnově.

Dodatečná poznámka po deseti letech...

Možná, že se bude dnešním Vlčňovjanům zdát, že to vzpomínání na staré časy je bezvýznamnou záležitostí v době zásadních přeměn ve způsobu života s orientací do světa, a tedy mimo omezený katastr obce. Odchod mnoha lidí ze zemědělství, jehož produkci musí teď zajistit mnohem menší počet obyvatel, znamená, že většina Vlčňovjanů už nebude považovat zemědělství za rozhodující oblast pro tvorbu názorů a postojů k životu, k práci, k rodině a příbuzenstvu, jak to platilo pro dřívější tradiční způsob života. Ale přesto podrží vešnice i do budoucna přímý kontakt s přírodou, krajinou a zemědělskou produkcí jako svébytný znak existence člověka, bez ohledu na neustálé zrychlované využívání nových technických vymožeností, jejichž znaky jsou auto a tekevize.

Nepochybuji ani na chvíli o tom, že pro Vlčňovjany budou vinohrady s búdami i nadále významnou součástí prostředí a způsobu života, protože ten vztah k vínu, vinohradům a vinařským tradicím nepřestane fungovat jako životodárný přínos, zabraňující nežádoucímu zevšedňování života, redukovatého na práci jako existenční záležitost, tankování pohonných hmot jako udržování těla v aktivitě, vlastnění technických vymožeností jako doklad životní úrovně. Pokud do toho ekonomicky pojatého stereotypu nevložíme duchovní tradice jako vazbu na domov v tom nejlepší slova smyslu, dokud nepodržíme ozvláštnění způsobu života folklorními hodnotami, hrozí nám zevšednění jako cesta k nežádoucí frustraci, jako zklamání z toho, že všechny technické vymoženosti nám nemohou zajistit spokojenost s lidskou existencí, kterou básníci honosně označují jako lidské štěstí.

Jsem přesvědčen – na tu dálku z Prahy se snažím vidět podstatu lidského usilování, nejen vnější formy existence, práce i vyplňování volného času formou zábavy – že i nadále budou Vlčňovjané pěstovat osobité tradice dědiny, jež si hrdě říká „Perla Slovácka“. To je čest a znak potřebný a významný pro Vlčňovjany jako nositele tradic, nikoli jen pro „přespolní“ obdivovatele folkloru, co přijedou do Vlčňova obdivovat Jízdu králů.

Byl bych rád, kdyby moje zamyšlení nad sklenkou vína pomohlo chápat podstatu života, pronikat pod tu malebnou vnější slupku vesnického života. A jsem vždy připraven zvednout sklenku vína na oslavu života a jeho krás!

Josef Beneš, leden 1999

Zahraj mě hudečku
na tenkou strunečku
a já ti zazpívám
na pěknou notičku

Josef Beneš: NAD VLČNOVEM NAD DEDINŮ...

Text a ilustrace: Josef Beneš, PhDr., CSc.

Textová a grafická úprava: Jan Jordán

Redakce: Ing. Antonín Pavelčík

Náklad: 1000 výtisků – první vydání leden 1999

Vydala Společnost Jízdy králů Vlkov ve spolupráci s Obecním úřadem ve Vlkově

Tisk a litografie: Samohybi Reprint: Zádvečice